БИОГРАФИИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ

част първа

Малка ученическа библиотека

БИОГРАФИИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ
ЧАСТ I

R39-107

МАЛКА УЧЕНИЧЕСКА БИБЛИОТЕКА
под общата редакция на проф. д-р Иван РАДЕВ

Одобрена от Министерството на науката и образованието

© Иван Радев и колектив, 1994
© Трифон Калфов, художник, 1994
ISBN 954 439 196-7

БИОГРАФИИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ

част I

под общата редакция на
проф. д-р Иван РАДЕВ

"СЛОВО"
ВЕЛИКО ТЪРНОВО
1994

МАЛКА УЧЕНИЧЕСКА БИБЛИОТЕКА
под общата редакция на проф. д-р Иван РАДЕВ

БИОГРАФИИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ
част I

Съставителство, предговор и обща редакция
Иван РАДЕВ
Библиотечно оформление Иван БОЧЕВ
Художник Трифон КАЛФОВ
Предпечатна подготовка Феликс ПОПОВ

Формат 32/84/108
Печатни коли 13
Излязла от печат 1994 год.
ISBN 954 439 196-7

Издателство "СЛОВО" — ВЕЛИКО ТЪРНОВО
Тази книга на издателство "СЛОВО" е отпечатана
в печатницата на ДФ "АБАГАР" — Велико Търново

Адрес на издателството:
5000 Велико Търново, п.к. 467
тел. 062/2-79-90, тел./факс 062/2-79-70
склад в печатницата 062/4-48-19

София
ул. "Любен Каравелов" № 12
Книжарница "СЛОВО", тел. 80-79-81

016.89181
B521
v.1

Bulgarian Reference
(Slavic)

ВЪВЕЖДАЩИ ДУМИ

Интересът към биографията на големите, на заслужилите личности, идва от античността. Знаят се, много четени са „Историята на Александър Македонски", „Животописите" на Плутарх... За нашата домашна традиция тоя интерес минава през агиографията и автобиографията — през житийните творби за Кирил и Методий, за Иван Рилски и патриарх Евтимий, за Георги Софийски и Никола Нови, за Онуфрий Габровски (1819) и Иван Трапезундски (1822), през автобиографичните изповеди на Софроний в „Житие и страдания", на Раковски в „Неповинен българин", на Гр. Пърличев в „Автобиографията" му

Бихме могли да приемем биографията като жанр — но жанр с неясно „подянство" и липса на строг канон, чиито образци, прекрачили в териториите на пълноценното четиво, са сплав от документален разказ и публицистика, от обективно заложения заряд на преживяното с неговата отвореност към любопитството и духовните потребности на читателите и неговата субективно-личностна версия. За съжаление, у нас не са на особена почит романизираните биографии, а знаем какво дължи един Стефан Цвайг или Андре Мороа, както и западноевропейската култура на тяхното наследство в тоя дух.

Обикновено се твърди, че биографията на писателя — това са неговите книги. Не малко от големите творчески личности са насочвали читатели и критика към създаденото и добилото завършен естетически израз, а не към онова, което е било бит и среда, семейно и приятелско обкръжение, намеса в събития, превратности в житейска съдба. Но е достатъчно да съизмерим ръста на Софроний Врачански като фигура на обществения и духовния живот с данните, които ни предлага автобиографичната му повест и да се сблъскаме с поразителните разлики, за да се убедим в необходимостта от повече знания за поп Стойко — епископ Софроний, за фазите на изминатия от него път, за фактите на лично преживяното. Когато се връща към повестта „Немили-недраги" Вазов напомня — „Бръчков, това съм аз". Но героят му се качва на влака, за да загине в сраженията при Гредетин, а авторът само го „изпраща" от букурещката гара.

В литературната наука е познато цяло направление, което се придържа към „биографичния метод“ и се олицетворява от авторитетен критик като Сент-Бьов. Други доктрини от ново време предизвикателно демонстрират отказ от съобразяване с биографичните факти и ориентират интерпретацията на дадено творчество към неговия „затворен прочит“.

Като държим сметка за характера на нашата литература е трудно да си представим нейното осмисляне без данните на биографичния „код“. По традиция, чувствителност и нагласи българският писател е винаги в активна позиция към политическия живот, творчеството му в голяма степен следва кривата на гражданските му прояви и пристрастия, намесите му в събитията на деня. Едва ли има друг народ, който да е „позволил“ на толкова много представители на своята литература да ги види във „висшите коридори на властта“. Ще напомня имената на ония, които са били министри, премиер-министри, вицепрезиденти: Петко Славейков, Стефан Стамболов, Васил Друмев, Иван Вазов, Константин Величков, Иван Шишманов, Цанко Церковски, Михаил Арнаудов, та до Георги Джагаров и Блага Димитрова Но едва ли има друг народ, който в съдбоносни моменти с такава лекота да е изоставял своята художествено-творческа интелигенция да се „разплаща“ с цената на живот за идейно-политически симпатии — знаем примерите с Гео Милев, Сергей Румянцев, Никола Вапцаров, Трифон Кунев...

Дори и посочените две особености в облика и съдбата на българския писател са достатъчни да обезсилят недоверието към интерпретация на неговото художествено творчество под знака на авторовата биография. Въпреки това през последните две-три десетилетия като че ли бе проява на лош вкус да отправяш усилията си в тая насока. Наложиха се есеистичната небрежност и високомерното отношение към точните позовавания — издигнати в еталон за артистично изложение. На пръв поглед наистина изглежда недотам важно кога точно е роден поетът или белетристът, кои именно са фактите от житейската му съдба, когато търсим художествените ценности на оставеното от него. Но не е така. Познаването им значи историчност на мисленето, сигурност на съпоставките и паралелите, мотивирана прецизност на оценките. Пък и е въпрос на морал — уж ценим дадено творчество, а не знаем кога авторът му се е появил на белия свят, как се е сложила неговата орисия, доколко тя го е подпомогнала, или, преодолявайки пречките и изкушенията ѝ, го е осъществил.

Като плод и на нашата немара се стигна дотам — ако съдим от справочниците — че видни личности и от по-ново време се „раждат" и „умират" няколко пъти. Така е при Паисий, Софроний, Петко Славейков, Васил Друмев, Любен Каравелов... Тъжно е, когато тези справочници включват десетки имена на заслужили личности с неизвестни, приблизителни или произволни опорни точки на житейския им път. Тъжно е, когато зад едно име в дадено издание се крие делото на двама или трима, или пък биографията на един се „раздвоява" или „разтроява" от страниците на книга, призвана уж да ни информира и улесни в общуването с миналото. Вината не е само на авторите, но подобни примери могат да се срещнат в енциклопедията „Българската възрожденска интелигенция" (С., 1988 г.).

Разбира се, задачата на „Биографии на българските писатели" е друга, а не да отстранява слабости и пропуски в тая насока. Тук става дума за големи и изследвани с делото си личности и целите са не толкова да се коригират фактологични грешки, а да се актуализира представата за житейската им съдба, която да подпомогне ученика при навлизане в творчеството на даден книжовник, поет и белетрист.

Така стигаме до още една предпоставка, обуславяща недоверието към животописните характеристики на художественотворческата интелигенция, както и необходимостта от нова тяхна версия. През 1973 г. Ив. Сестримски състави тома „Български писатели. Биографии", който по всяка вероятност е изпълнил тогава своята роля. Но колкото и парадоксално да звучи, промените в живота през последно време изискват промяна и в биографиите на творческите личности от миналото; от позицията на 90-те години дори и образът на класиците добива друг облик. Не е въпросът в датите и свързаните с тях биографични моменти — те, в по-голямата си част, преминават от справочник в справочник, а за акцентите, за изтъкваните и пропусканите от тях, за по-обективното им място в портрета и житейския път на писателя, за освобождаването им от насилени политически и класови внушения (членство в БОНСС, в БРСДП или БКП, в нелегални кръжоци, „симпатизирал", „подпомагал", „сътрудничил"...). Защото от „Речник на българската литература" (т. I—III) можем задължително да разберем кой от писателите кога е станал член на БКП, от коя година е започнал да чете съветска литература, да споделя прогресивни идеи, но така и няма да срещнем факта, че Димитър Талев или Йордан Вълчев пребивават в концлагер, че Тр. Кунев е бит и измъчван в затвора и това преобръща цялото им житие-битие, цялата им творческа съдба.

Да не говорим за тесногръдите политически оценки за упадъчност, ницшеанство, индивидуализъм и т. н. при всеки автор с по-усложнено естетическо мислене и гражданско поведение...

Ето защо „Биографии на българските писатели" предлага новонаписани характеристики на „строителите" на родната литература от славянските първоучители Кирил и Методий, през патриарх Евтимий и Гр. Цамблак, през Паисий и Софроний, Раковски, Пърличев, Ботев и Вазов, Яворов и Лилиев, Далчев и Разцветников, до поети и белетристи от наше време. Така изданието може да служи на ученици и учители, свързани с всичките степени на нашето училище — обхватът съвпада с включеното в „Указание" на Министерството на науката и образованието от септември 1993 г. за учебната 1993-1994 г. За осъществяването на идеята са привлечени специалисти по отделните дялове на българската литература: проф. д-р Георги Данчев, доц. Невяна Дончева, доц. Димитър Кенанов, проф. д-р Иван Радев, гл. ас. Елена Налбантова, ст. ас. Николай Димитров, доц. Ангел Тонов, гл. ас. Димитър Михайлов, гл. ас. Иван Станков, ст. ас. Петър Стефанов, ст. ас. Сава Василев, доц. Дора Колева, гл. ас. Виолета Русева, г-жа Роза Мишева (учителка), г-н Иван Сестримски (лит. историк), г-н Стефан Чирпанлиев (лит. историк).

От две години издателство „Слово" — Велико Търново, дава път на „Малка ученическа библиотека" — поредица от над четиридесет томчета с творчеството на класиците в българската литература. В ръцете на ученици и учители са „Алманах" за IV и XI клас, в момента се подготвят за IX и X клас с богат набор от разнообразни и алтернативни интерпретации на изучаваните в училище автори. „Биографии на българските писатели" идва да очертае житейските основания, фактите и средата, които са в основата на това творчество и да затвори в едно цяло възможността за подготовка на ученика по българска литература.

Проф. д-р ИВАН РАДЕВ

СЪДЪРЖАНИЕ

Въвеждащи думи — *проф. Иван Радев* 5
Методий — *Н. Дончева* 9
Константин-Кирил Философ — *Н. Дончева* 13
Климент Охридски — *Н. Дончева* 20
Константин Преславски — *Д. Кенанов* 26
Йоан Екзарх — *Д. Кенанов* 27
Черноризец Храбър — *Г. Данчев* 29
Презвитер Козма — *Д. Кенанов* 31
Евтимий Търновски — *Н. Дончева* 32
Григорий Цамблак — *Н. Дончева* 40
Димитър Кантакузин — *Г. Данчев* 45
Владислав Граматик — *Г. Данчев* 49
Поп Пейо — *Г. Данчев* 54
Матей Граматик — *Д. Кенанов* 56

* * *

Паисий Хилендарски — *Н. Димитров* 58
Софроний Врачански — *Ив. Радев* 63
Неофит Бозвели — *Ив. Радев* 70
Найден Геров — *Н. Димитров* 74
Добри Чинтулов — *Ел. Налбантова* 80
Г. С. Раковски — *Н. Димитров* 85
Петко Славейков — *Ел. Налбантова* 91
Райко Жинзифов — *Ел. Налбантова* 99
Григор Пърличев — *Ел. Налбантова* 105
Добри Войников — *Ел. Налбантова* 111
Нешо Бончев — *Н. Димитров* 116
Васил Друмев — *Ив. Радев* 119
Илия Блъсков — *Ел. Налбантова* 125
Любен Каравелов — *Ив. Радев* 129
Христо Ботев — *Ив. Радев* 137

* * *

Иван Вазов — *Д. Михайлов* 143
Захари Стоянов — *Ст. Чирпанлиев* 150
Константин Величков — *Ив. Сестримски* 157

Стоян Михайловски — *Д. Михайлов* 165
Тодор Г. Влайков — *Ив. Сестримски* 170
Алеко Константинов — *Д. Михайлов* 176
Кирил Христов — *П. Стефанов* 181
Антон Страшимиров — *Д. Михайлов* 188
Димитър Полянов — *А. Тонов* 193
Димитър Благоев — *Ив. Радев* 196
Иван Д. Шишманов — *А. Тонов* 202